

obрати se dalekom sećanju

mladen markov

»Ne, ne, nema ovde ljudske nežnosti...«
Nastade trenutak tišine. Sulevar je gledao Acketine modre ruke sa finim izglacanim noktima. Tako bi on i čovčeka mogao, pomisli Sulevar i pipnu se po stomaku željan da oseti sebe kao živo biće. Osetivši u rukama prilično salo svog stomaka, trže ruke kao opečen i počeo uvlačiti stomak uvlačeći i pustajući vazduh.

»Ti, Sulevar, reče Acketa pomicući se zajedno sa korom u hlad, »malno mariš za muke drugih. Egoista si. Samo o sebi vodiš računa. Egoistički opipavaš teren i ne spuštaš se dok ne osetiš sigurno dle. To meni ružno deluje. Mrzim kod tebe tu opreznost prema ljudima. Otuda... Uostalom, hteo sam ti samo reći, sećaš li se Flore?«

»O, pa da. O tome bi se dalo pričati,« prokide ga Sulevar udarajući dlenom o dlan, pa odjednom naglo uzbuđen prošlost, približi se još više Acketi, unese mu se u lice i nastavi:

»... jer, sećaš se one noći kad smo izišli iz kafane. Sreo nas je moj stari učitelj iz osnovne škole. Bio je natečisan. Cekaj, ček... Ne upadaj u reč, Ali to nije važno. Rekao ti je da se izgubio. 'Ajde, Acketa, zar ne vidiš da si suviše, Ti si se zastideo pred njim. To se videlo na tvome licu. Ova brazgotina ispod brade uvek ti se zacrnili. Evo i sad...«

»Dosta.« Dreknul Acketa i kleknu na kolena. Gledali su se i onda umoreni od pogleda ponovo sedose svako na svoje mesto. Dok su nastali trenuci čitanja traktor je neumorno rlo zemlju odvaljujući ogromne kašice masne crnice. Jednolično klopiranje četvorotaktnog motora delovalo je kao gruba muzika. Surce je već na horizontu zapalo a mnogobrojni rojevi mušica, bumbara i muva nadletali su nad njima. Iz nedaleke močvare izvirali su komarci. Vetar zašumi poluoljstanim krošnjama starih čvornovatih brestova. Sa kraja sela galele su guške, čuo se muk krava koje se vraćaju s polja. Bila je tiha predljetnja, sparna atmosfera u kojoj psi lenjo povijeni repovima prelaze iz hlada u hlad, a iz usta im curi žučkasta sluz. Sulevar nastavi čepkajući prstima po suvoj zgrudovanoj zemlji:

»Znam, znam da si se zastideo. To sam ti video na svom, zbrkanom licu. Sve ti se lice tada vezalo u čvor...« A, je li, Acketa, a kad je ona rekla da bi pošla radije sa mnom? To je, sećaš se, bilo na uglu kod grozdare u blizini njenog stana, a stajali smo kao na nekoj raskrsnici i tu prvi put oselili da se ne trpimo. Tvoje blede lice postalo je tamno. Pa njen bivši momak sa svojim bratom. Sećaš se onih što su stajali kod autobuske stanice?«

Acketa opet povrne i isto blede lice postade mu tamnije. Jabučica mu na vratu uzdihla. Nervozno počeo da lomli prste. Uspeo je da okrene glavu na drugu stranu. Koliki put se pred njegovim očima završavao sekuci željezničku prugu. U uglovima očiju zatitraše mu suze. Kratko je, ne okrećući glavu, potvrdio:

»Dae.

Trenutak je tako sedeo okrenute glave zagledan u put i željezničku prugu. Sulevar se okrete i pogleda Acketu pogledom uravnoteženog, m'rnog čoveka, ota prašinu sa košulje na grudima i kao da se ništa nije dogodilo, reče:

»Znaš, Acketa, da je tada otisla kući — nikada je više ne bih video. Prosto joj se, iako bi smo se srećali ne bih javljao. I možda bismo se sreći nekad u životu i samo se za trenutak pogledali, prisitili i... ništa... Sve bi potmulo u mirnu zaboravnost. Boli me, Acketa, ta prosta jednina o kretanju, susretima, nalazima, gubljenjima. Zar nije to sve udešeno, tako, preterano surovo?«

»Nastavi sa Florom.« Prokide ga Acketa mračno naravši obave.

»Evo kako je bilo: otisao sam do one mračne ulice...«
»To znam,« opet će Acketa, »ali reči mi šta je pošlo bilo kada sam vas ja ostavio sama.«

»Vetar je tako pakosno duvao noseći nam u lice otpatke bačene sa gradskih prozora. Ona mi odjednom reče »Neću da idem.« »Zašto...« Pitao sam je. Čutala je i samo me ljubila onim svojim uvek poluvažnim usnama. Obsnula mi se o vrat i dugo se mazila kao mačica tepajući mi »Mišo mišiću moli. Ja te volim.« To je moj stečenoj malograđanskoj uobraženosti i tujoj zadržtoj besvesti siromašnog seljaka sasvim odgovaralo. Laskalo mi je da čerka jednog od najbogatijih ljudi, seljaka u ovom kraju, meni siromašnom naftasu toliko veruje i voli me. I osećao sam nekakvu snobovsku želju u tom momentu da je uzmem za ženu, da je svrstam u ona n aša seljačka imena, da je odvedem nekoliko puta u celo kad je tamo blato. I osećao sam da ću je varati, varajući je sa njenim najboljim drugaricama, tim lepim, nagizdanim devojkama baš onima od čijih smo mi očeva i dedova uzeli fabrike, njive i kuće sabivši ih u jedan stan sopstvenog imetka ostavljajući ih u mraku sopstvene zakrležale svesti. Osećao sam nekakvo pastuvsko mušijstvo i smešno, jako smešno, ali istinito, sramotu pred klanim neprijateljem.«

Za trenutak Sulevar zastade, proguta pljuvačku pa nastavi široko otvorenih očiju uprili u Acketu koji je zamisljeno gledao u horizont sa prugom, putom i stražarnicom iz koje je izišlo jare pa meketajući trčalo po pruzi skačući na sve četiri noge, a devojčica — skretničarova kći, trčala je za njim nemoćna da ga uhvati bacajući se kamenicama i iverjem ostalom na putu od pre nekoliko dana od crnjenog bresta. Smešno je skakalo jare na sve četiri noge, zastajalo, pa, kao da miriše vazduh, pogledalo na sve četiri strane opet trčalo po prugovima na pruzi. Ona se spusti na put, protrča pored devojke koja je već sedela na putu i uglas plakala brišući suze pesnicama, ulete u dvorište. Devojčica videla da je jare uletelo u dvorište, naglo se podiže, pri-trča kapiji, zatvorila je i počeo skakutati od radosti. Zatim se, sva radosna, trkom ispe na prugu i sama počeo podržavati jareće skokove, trčati po prugovima. Acketa je zaneseno posmatrao. Levi kraj usana mu se razvuce u osmeh.

»Zatim se javi,« dopre do Acketovih ušiju Sulevarov glas. Nije ga čuo zanet gledanjem prizora sa devojčicom i jaretom, »malno obrt. Opet ona moja uobražena svest izbačenog skojevca. Pitanje morala. Preživeo sam za to vreme stajanja na ulici sa tom devojkom, pola života. Vidao sam je u svim položajima. Ponovo sam premislija gde ću, na kom mestu, i sa kojim ću njenim drugaricama zakazati prvi sastanak. I odjednom, to mi i danas nije jasno zašto, osetih tako strašno sažaljenje prema njoj da to gotovo prede u histeričnu vomamu od silnog gubljenja. I zatim je zavoleh. I zakleoh se sebi i u sebi da je nikada neću prevariti. Molio sam je da podemo do njenog stana, a zatim da odemo nekud, da iznajmimo sobu a ona se nećkala i najgore je bilo to što je čutala i samo me lizala onim svojim, uvek poluvažnim usnama. Tada sam je udario, sećam se da sam je udario nadlanicom, pa dlanom, pa opet nadlanicom, po obo obrazu. I opet ništa. Čutala je i gledala me samo životinjski, možda malo rastreseno. Uplatio sam se. Imao sam utisak da me ne vidi. Siguran sam da me tada ni trunke nije mrzela što sam je tako mnogo tog trenutka želeo. Sumnmo je udario vetar o kapke prozora, cijućkala su nezavorena vrata. Pored nas su proticali psi litalci, psi — noćobdije. Gadni psi. Zapisivali su ugo nedaleko od nas, a sve smo to mi gledali i kako da ti se sve to ne uskomeša u glavi. Gdnno, najpatnarišćijim bojama izraženo, to je delovalo na moju, ionako bolesnu maštu. Zavlačio sam ruku u kseu i otkukivao osećajući se podlaci a ustvari pitao sam se zašto i čemu sve to. Bio mi je teatralan svaki pokret i svaka reč kazana je sa patosom; išla je za efektom, bez zamišljenog ostvarljivog cilja. Šta smo mi ovde u ovoj krivoj ulici, pitao sam se. Sećaš se one krive ulice u kojoj je apotekar Subotić pucao na ljubavnika svoje žene pa mu je polomio noge? E, ona sa turskom kalenom i rupčama. Ti visoki, austrougarski prozori što su tada na vetru landarali. I krenuo sam. A ona me je zvala kroz vetar. Bio je to samo vetar. I muklo dahtanje periferijskih pasa.«

Po Acketinom preplanulom licu prelote senka mržnje. Sulevar završi i skrušeno spusti glavu na grudi kao dete koje traži pokajanje. On je uvek dugo pričao, najviše o sebi, sebe stavljao na prvo mesto i kroz sebe gledao sve ljude.

»Uostalom, meni je jedina mana što pijem. Može me stići i ponovna kazna u službi. Gledano očima čoveka koji ne mari za partiske sece sve su to, ovako sa višeg mogao bih reći žalosno — kosmičko gledište, peripetije koje te odvlače u delirijum...«

Pa je, noć. Davno je traktorista prekinuo svakodnevnu buku motora. Guc, lepljiv mirak zavukao se u suve grane brestova ispod kojih su sedeli Acketa i Sulevar. Na nebu su zvezde, udaljene od ljudi, žalosno treptale. Poneki sivi oblak natkrililo bi im vidik i činilo se da se u njemu razaznaju široke, duboke crne masnice zemlje; brazde izro-vane njive.

svevled slamnig pismo

Majka je bila njegova živa savjest. Majka je bila jedina žena koju je volio.

Život ih je rano razdvajao. Kao šesnaestogodišnji dečak napustio je rodni gradić radi nastavka školovanja u višoj gimnaziji. Majka je ostala da čuva ognjište. Nije otada prošla nijedna nedelja, a da majci nije napisao pismo od nekoliko stranica, ogledalo njegova fizičkog i moralnog života. Nije otada prošao ni jedan četvrtak, a da nije primio od majke veliko pismo, puno ljubavi i — savjeta.

Prolazile su nedelje, četvrtci, meseci, godine, decenij... Čekao je slučaj LJUBAVI BEZ OSTATKA (termin iz majčinog pisma) pa da se oženi.

Nije se odupirao talasu proljeća i mladosti kad bi ga bavljenje na fakultetu dovelo u vezu s kakvom kolegicom punom treperave, plemenite nežnosti. Mnogo je puta, nakon završenih predavanja ulazio u živahnih, gestovima bogat razgovor s devojkom čiji bi ga topli pogled hipnotisao. Rado je tada odgađao čas rastačka, pa su, se debate, neusiljeno započele na pragu predavaonice, razmatrale niz mračne hadnike i stepeništa fakultetske zgrade, okružile Meštrovićev Zdenac života na malom trgu pred univerzitetom i ponovo planule po ulicama... Kao da se žurio hoteti da se plamen čim prije razgori kako bi što prije dogorio. Kad se upraštio nije ugovarao vrijeme ponovnog viđenja. To je stedio za onaj slučaj kad bude sreo ženu koja se može ljubiti »bez ostatka«. A taj slučaj nije dolazio. Što se tiče ovih razgovora smatrao je da se pred devojkom iskupio time što je prihvatio položaj u koji ga je stavio slučaj, iskoristivši do maksimuma za nju i za sebe ovo prvo i zadnje viđenje.

Tako je prolazilo vrijeme i on je pažljivo izgradio sprat po sprat svoje građanske egzistencije. Ali, pitanje ljubavi je nekako ostajalo po strani, ne zato što on ne bi i tu upravo reflektor svog metodickog razuma, nego što mu ponos i čestitost nisu dozvoljavali da stupa u poračunano besperspektivne veze, a ljubav bez ostatka nije dolazila.

Tačno na dan predviđenog ugovora o stipendiranju zakucio je, u skromnom smeđem kaputu od kordsamta, s diplomom u ruci, na vrata sekretarijata za prosvjete sreza koji mu je davao stipendiju. Već za dva tri meseca o njemu se

govorilo kao o dobrou profesor, savjesnom službeniku, čestitu građaninu.

Vraćajući se nedeljom poslije podne sa šetnje po okolini susretao je često ljubavne i bračne parove raznih doba života, nerijetko okružene djecom, što su kao i on iskoristili praznik za dužu šetnju. Bivalo mu je neugodno, odvrćao je pogled. Po povratku je do kasno u noć pisao redovno pismo majci. Ipak, kult majke bacao je u zasjenak sve žene koje je ikada upoznao.

Došao je njegov trideseti rođendan. Neobično mu je bilo što mu u gradiću (slučajno) niko živ nije poželio sreću. Htio je da vikne u zadimljeni polunark zbornice, prepun žagora o kiši, učenicima, bolestima, skupoci i malim plama: »Ljudi, danas je moj rođendan!«

Tesko se uvukao u iznajmljenu sobu po skolskoj kaldermi nakon večere u hotelu, stišćući u ruci zamotak s nekoliko baklava i dvije kriške torte, što ih je radi svog praznika usput kupio u poslastičarnici... Iza okuke iznenad dvije djevojke, koje su poverljivo šaputale i učutale kad su ga vidjele. Prilazeći stubištu koje je vodilo u njegov stan posrnu o gazdaričine nanule i kolaci mu padoše u blato...

U sobi je dugo promatrao svoje lice u starinskom prašnom ogledalu. U zadnje vrijeme mnogo mu je opala kosa.

Slabo je spavao te noći. Razmišljao je o onom svom neriješenom problemu. Da li da i dalje čeka nju, ljubav bez ostatka? Šta ako život prođe, a ljubav bez ostatka ne dođe?

Sutradan je imao prvi čas u sedmom a razredu. Sjedio se da je u više navrata slušao o ljepoti i profinjnosti učenice toga razreda Ane Ban. I protiv svoje volje nije toga jutra skidao oči s Anine klupe.

Dok je odgovarala lekciju u razredu je bila neka mlaka tišina, vazduh je mirisao na kredu i ženski znoj. Zeleni šal je učinio Anino lice vrlo bljudim. Bila je umorna, u glasu joj bijahu tragovi grcanja. On najzad skrenu pogled i napravi nekoliko koraka po učionici. Tamnozeleni farba sjedišta klupe bijaše uprljala Aninu crnu kocefu. Ulje sa patosa lijeplilo mu se g donove. Vrijeme je bilo stalo.

Teska omorina produžila se i sutradan. Bila je nedelja, dan kad je pisao pismo majci. Čim je ustao, pogledao je kroz prozor. U vazduhu je ležala neka omamljiva težina i tišina. Biće oluje! Ostao je kod kuće i završio svoj omiljeni posao: pismo majci. Nakon toga je napisao drugo pismo, pismo učenicici Ani Ban.

U glavi mu je zujalo. Pride prozoru. Zagleda se u teski, sivi dan. Sjevernu daleka munja. Ulicom je išla djevojka Ana Ban.

Zovnu je promuklo, zgrabi pismo sa stola i sjuri se pred kapiju zgrade u kojoj je stanovao. Ana je čekala. Bez riječi joj preda pismo, zadihan. Pogleda je. Bila je blijeda, zelena, užasno uplašena. Tako mora da izgleda žrtva prijat nego joj se dželatov nož zarine u grlo. Djevojka se okrene i pade svojim putem držeći pismo u ruci.

Nagli talas oštrog vjetra zasu mu oči prašinom. Rupci divlji pljusak. Naglo se spusti najcrnja tama. Puče mu pred očima šta je učinio.

Mjesto nazad u kuću, pode niz ulicu, izvan sebe... Koracao je brzo, postiden, zguren, sa žigom proklevstva na čelu. Niz obraze se silivala voda, mokrina ispod zatiljaka klizila je niz unutrašnju stranu kaputa. Zablacen skoro do sraka došao je na željezničku stanicu. Srećom, imao je uza se legitimaciju i novca. Odlučio je da u staničnoj čekaonici provede vrijeme do sljedećeg voza, da se više ne vraća u varoš, da bez osvrta napusti u nepovrat ovo ukletlo mjesto. Sići će iz voza negdje u Sloveniji ili Makedoniji, ili još dalje, uzeti zaposlenje koje mu se pruži, ima dvije zdrave ruke, i zaboraviti, zaboraviti, zaboraviti... Već sutra, preći će spuzvom preko svega!

Nevrijeme se stišalo. Bilo je nešto preko pet sati. Sljedeći voz polazio je u šest sati i petnaest minuta.

Izade na peron. Srećom nije bilo poznatih osoba. Karte se još nisu izdavale. Nervozno je šetao gore dolje. Bilo je hladno.

Postaviše kompoziciju voza. I nehotice se, kao hipnotizovan, zagleda u svijetloplavu sliku pisma s kao krv crvenim pečatom iznad duguljaste šupljine za ubacivanje pisama nalik na zasjek mača. To se nalazilo na vagonu ambulantne pošte, odmah od lokomotive. S vremena na vrijeme pokoji bi prolaznik zastao kod otvora i ubacio pismo, ili dopisnicu. Bila je nedjelja, pošta nije radila, a ovo je bila dobra prilika da pošiljka stigne brže.

On konačno pade da kupi kartu, bacivši zabrinut pogled na ulicu iz koje se iz varoši prilazio staničnoj zgradi, da ne naiđe koji znanac. Dolazila je samo jedna prilika noseći nešto u ruci. On pogleda bolje. Ispade mu od iznenađenja i užasa novčarka iz ruke. Pojuri natrag na peron i skloni se na vrat na nos iza gomile naslagane drvene grade... Vidio je Anu Ban.

Zadržana dah promatrao je iz svog skrovišta djevojku. Ana je došla do vagona ambulantne pošte, podigla ruku i ubacila nešto u otvor iznad naslikane svijetloplave koverte, te otisla natrag u varoš.

U jednom skoku našao se do šupljine na vagonu i spretno turio kažiprst i srednjak, koji odmah dohvatiše tanki predmet. Grozničavo prinesse pismo očima i na slabost staničnoj svjetlosti prgita svojim rukopisom napisanu adresu majke. Bijaše to pismo što ga je prije nekoliko sati pisao u svojoj sobi. Odakle to pismo Ani Ban? Pojuri u varoš prijemkim putem, po najgorem blanu. Upade u svoju sobu i tesko se srnu u stolicu. Na stolu je neotvoreno i nedirnuto ležalo pismo Ani Ban, teska ispijivost jednog promašenog života, zaklinjanje za pomoć, nudenje svoje sudbine, samog sebe, svoje ljubavi i života; smušena, užasna i dirljiva bračna pbnuda...

Otvori peč, zapali pismo i baci ga u nju. Netremice je gledao kako izgara...

Umije se i presvuo, zapali cigaretu, leže na divan i zagleda se u plafon. Bilo je srećan.